

16.10.2024

YVV/1939/2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi kansaneläkelain ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi (HE 125/2024 vp)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Valtuutetun tehtävänä on myös ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien edistäminen. Valtuutettu toimii lisäksi kansallisena ihmis-kaupparaportoitajana ja naisiin kohdistuvan väkivallan raportoitajana, sekä maasta poistamisen täytäntöönpanon valvojana. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä säädetään yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta (1326/2014) ja ulkomaalaislaissa (301/2004).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi kansaneläkelain ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi (HE 125/2024 vp). Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu hallituksen esityksen johdosta seuraavaa:

Sosiaaliturvajärjestelmä ja siihen liittyvä lainsäädäntö on moniulotteinen kokonaisuus. Vaikka järjestelmän yksinkertaistamisen tavoitetta voidaan pitää yleisellä tasolla sinänsä kannatettavana, monesti eri etuuksien välillä olevat eroavaisuudet liittyvät eri etuuksien luonteeseen ja niille on olemassa perusteltu syy. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että eri sosiaaliturvaetuuksien maksamisen alaikärajan nostamiselle on sinänsä olemassa yhteiskuntapoliittisesti perusteltuja syitä, joita on esityksessä tuotu esiin, kuten oppivelvollisuusiän nosto 18 vuoteen sekä vanhempien elatusvelvollisuuden jatkuminen 18 ikävuoteen. Sosiaaliturvajärjestelmän

systematiikan ja ymmärrettävyyden vuoksi on myös perusteltua, että etuuksien alaikäraja on pääsääntöisesti sama eri sosiaaliturvaetuuksissa.

Positiivisesta erityiskohtelusta tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä

Ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet yhteiskunnassa ovat erilaisia. Kaikkien samanlainen kohtelu ei aina riitä takaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista (muodollinen yhdenvertaisuus). Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää, että syrjintään perustuvaa eriarvoisuutta pyritään aktiivisesti poistamaan. Positiivinen erityiskohtelu liittyy muodollisen ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden väliin erotteluun siten, että juuri tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen saattaa toisinaan tarkoittaa sellaista positiivista erityiskohtelua, joka poikkeaa muodollisesta yhdenvertaisuudesta, kuitenkin vain yhdenvertaisuuslain 9 §:ssä säädetyn oikeasuhtaisuuden rajoissa.¹

Yhdenvertaisuuslain mukaan julkisella vallalla on velvoite edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tämä velvollisuus koskee myös lainsäätäjää ja sen tulisi olla lainvalmistelun keskeisenä lähtökohtana. Käytännössä kuntoutusrahaoikeuden rajaaminen 16–17-vuotiailta nuorilta lisää riskiä siihen, että kuntoutuksen kohderyhmään kuuluva nuori jää ilman ammatillista koulutusta työelämän ulkopuolelle, jolloin syrjäytymisriski tai riski joutumisesta työkyvyttömyyseläkkeelle kasvaa. Esityksestä ei käy ilmi, miltä osin tilanne on muuttunut kohderyhmään kuuluvien nuorten osalta siitä, kun mahdollisuudesta myöntää nuorten kuntoutusrahaa säädettiin. Vaikka oppivelvollisuutta on laajennettu, ei tarve vammaisen tai vajaakuntoisen nuoren työ- ja opiskelukyvyn tukemiselle ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen ehkäisemiselle ole poistunut. Jos tosiasiallisissa olosuhteissa, joiden vuoksi tiettyyn ihmisryhmään kohdistetaan positiivista erityiskohtelua, ei ole tapahtunut muutosta taikka syrjinnästä johtuvat haitat edelleen jatkuvat, ei erityiskohtelun poistamista voida arvioida yhdenvertaisuuden parantamisena. Lisäksi ottaen huomioon, että nuorten ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytyksiin ehdotetaan saman aikaisesti lausuttavana olevassa toisessa hallituksen esityksessä (HE 124/2024 vp.) tiukennuksia, esityksessä esiin nostettujen riskien toteutumisen todennäköisyys vaikuttaa huomattavalta.

¹ Yhdenvertaisuuslaki kommentein (Anttila, Ojanen) s. 189.

Sairausvakuutuksen työtulovakuutuksen päivärahamaksun alaikärajaan ei ehdoteta muutoksia

Esityksen mukaan sairauspäivärahan ja kuntoutusrahaetuuksien alaikärajaa ehdotetaan nostettavaksi, mutta sairausvakuutuksen päivärahamaksun alaikärajaan ei ehdoteta muutoksia. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että jatkossa 16 vuotta täyttänyt, mutta alle 18-vuotias nuori, rahoittaisi sairausvakuutuksen päivärahaetuuksia, mutta ei olisi kuitenkaan oikeutettu sairauspäivärahaan. Muutos asettaa sosiaalivakuutusmaksuja maksavat alle 18-vuotiaat palkansaajat ja yrittäjät epäsuotuisampaan asemaan iän perusteella 18 täyttäneisiin verrattuna. Pelkästään sitä, että muutoksen vaikutus kohdentuu verrattain pieneen henkilökuntaan (vuonna 2023 alle 18-vuotiaita sairauspäivärahan saajia oli 786), ei voida pitää hyväksyttävänä perusteena erilaiselle kohtelulle.

Muita huomioita

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on huolissaan siitä, että eduskunnassa on käsiteltävänä samaan aikaan useita säästöesityksiä sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä sosiaaliturvaan. Julkisen talouden säästöt uhkaavat kohdistua samoihin henkilöryhmiin, jotka ovat usein haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä. Myös tässä esityksessä ehdotettujen muutosten seurauksena arvioidaan toimeentulotuen tarpeen kasvavan. Kun eri esitysten yhteisvaikutukset otetaan huomioon, vaikuttaa todennäköiseltä, että viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen saajien määrä tulee lisääntymään. Jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien nuorten taloudellisten aseman heikentämisellä lisätään nuorten syrjäytymisriskiä sekä muiden palveluiden tarvetta. Vaara pysyvästä syrjäytymisestä on yksilölle vahingollista. Lisäksi syrjäytyminen ja tämän vuoksi lisääntynyt palveluntarve aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia pidemmällä aikavälillä.

Johtava erityisasiantuntija, yksikönpäällikkö Robin Harms

Erityisasiantuntija Marko Leimio

